

csupán tájékoztatásul közli, hogy a szertelenségektől megóvjon. A kényelmes egyéni írást a jó megalapozottság és a sokatírás együttes hatásából mindenki maga fejleszti ki.

A bécsi Legrün-féle hatás vádját maga Legrün cáfolja meg. Az elemi oktatás e nagynevű német vezéregyénisége a zsinórirás székesfővárosi bevezetésével kapcsolatban gratulál vezérkönyvemhez s ezt írja: »A Lüttor-írásnak magyar nemzeti írássá kell válnia.« E levél más érdekes adatokkal együtt minden komoly érdeklődőnek rendelkezésére áll nálam.

Ezek után ítéljen az olvasó: szükségét látja-e annak, hogy az új magyar írástanításnak, a zsinórirásnak az angol írással már eddig is vetekedő eredményét megbolygassák?

Lüttor Ignác.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Néhány szó a legújabb Pestalozzi-irodalomról.

A magyar nevelői gondolkodás úgyszólván kezdettől fogva mindig meleg érdeklődéssel kísérte Pestalozzi alakját és működését. Ennek szép bizonyítékait szolgáltatja a Magyar Paedagogia 1927. évi 3—6. füzetében egyrészt Kemény Ferencnek *Pestalozzi Magyarországon* c. tanulmánya a maga gazdag anyagával, másrészt és még inkább az ugyancsak Kemény Ferentől összeállított és ugyanott megjelent *Magyar Pestalozzi-bibliográfia*. Ezekből a közleményekből kitetszik, hogy a Pestalozzi-kultusz az egész XIX. századon át mindig élt a magyar társadalomban és főleg az irodalomban. Kitűnik az is, hogy a jubiláris években, Pestalozzi születésének és halálának százados évfordulóin különösen mindig újra föllángolt és irodalmi termékekben is megnyilvánult a tisztelet iránta.

A magyar Pestalozzi-kultusznak ebben a hagyományos szellemében fordítjuk figyelmünket e folyóirat hasábjain a legújabb Pestalozzi-irodalom felé.

Természetes jelenségnek látjuk tehát, hogy a Magyar Paedagogiai Társaság által is emléküléssel és a Magyar Paedagogiának külön Pestalozzi-emlékfüzetével megünnepelet legutóbbi Pestalozsi-emlékévben, 1927-ben, halálának százéves fordulóján s részben még utána is a svájci nagy pedagógusra vonatkozó kiadványok és dolgozatok szinte áttekinthetetlen tömegben jelentek meg a legkülönbözőbb nemzetek irodalmában. Pedig ugyanazt a meleg érdeklődést és kegyeletet már az első jubiláris alkalommal, Pestalozzi születésének egyszázados fordulóján, 1846-ban is tapasztalhatta a tudós világ. Mindenekelőtt természetesen maguk a svájciak buzgólkodtak nagy sikerrel világhírű honfitársuk életének és mű-

ködésének tanulmányozásában. *H. Morf*, münchenbuchseei tanítóképzőintézeti igazgató, a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben négykötetes monografiát adott ki Pestalozziról, mely sokáig egyetlen forrásmű gyanánt szolgált e tárgyra nézve. *O. Hunziker* zürichi egyetemi tanár, ki a zürichi Pestalozzi-émlékmúzeumot, a Pestalozzianumot alapította, körülbelül ugyanakkor jelentette meg a híres nevelőről szóló előadásait, cikkeit és beszédeit s ezeket újabban, 1927-ben újra kiadta a családja Zürichben. Ugyanő gyűjtötte össze a Pestalozzianumban szellemi hősének, »az emberiség nagy tanítójának« minden emlékét »a bölcsőtől kezdve, melyben mint gyermek szunnyadozott nagyszerű élethivatásával az emlékül hagyott ősz hajfürtökig«, de egyúttal segítségére volt *W. Seyffarth* liegnitzi plébánosnak a nagy pedagógus összes művei 2 kötetes kiadásának sajtó alá rendezésében az 1899 és 1902 közötti években. Seyffarth maga egy azóta nyolc kiadást ért nagy Pestalozzi-életrajzzal fejezte be hivatott munkáját e téren.

A XX. század elején az újkantiánusok iskolája friss lendületet hozott a Pestalozzi-kultuszba. Ez iránynak két jeles képviselője, a szociálpedagógus *P. Natorp* (1905) és a protestáns vallásbölcselelő *Fr. Delekat* (1926) adott ki egy-egy új monografiát Pestalozzi életének és rendszerének új értelmezésére. Tőlük eltérő felfogással készült 1910-ben *A. Heubaum* egyetemi tanárnak Pestalozzi-biografiája, mely a nagy nevelőt és gyermekbarátot mint egész embert egységben rajzolta meg az utókor számára, általános kritika szerint klasszikus Pestalozzi-életrajzot alkotva meg művével. Szélesebb érdeklődés sugárkévéjébe állította be azonban szintén néhány évtizeddel ezelőtt az elismerten legnagyobb német nevelőnek az arcképét *W. Schäfer*, az egykori néptanító 1915-ben írt *Lebenstag eines Menschenfreundes* c. életrajzi regényével, mely rendkívül népszerű és kedvelt olvasmánnyá lett és 12 év alatt kétszer annyi kiadást ért. *Fr. Medicus* 1927-i, *K. Riedel* 1928-i német, *A. Malche* 1927-i francia nyelvű monografiáit és *A. Fischer* müncheni egyetemi tanár idevágó tanulmányát, mint az újabb Pestalozzi-irodalom kisebb terjedelmű, de mégis jelentősebb termékeit csak éppen érintve, mellettük a XX. századi tengernyi Pestalozzi-irodalomból főképen műveinek legújabb jó, kritikai kiadását kell megemlítenünk, melyre az eredeti, még magától Pestalozzitól sajtó alá rendezett, 1819-től 1826-ig megjelent és a XIX. századvégi Seyffarth-féle összkiadás óta szinte türelmetlenül várakozott a szaktudomány. Ez az *A. Buchenau*, *E. Spranger* és *H. Stettbacher*-től gondozott, 24 kötetre tervezett nagy Pestalozzi-kiadás, melynek megjelenése 1927 óta folyamatban van s melyből eddig 12 kötet jelent meg.

A svájci nagy pedagógiai klasszikus összes műveinek e kritikai kiadásában mint munkatárs kezdettől fogva részt vesz az Archiv für Kulturgeschichte c. lipcei folyóiratnak tudós szerkesztője, a.

magyarbarát *H. Schönebaum* is, ki a jubiláris Pestalozzi-évben, 1927. október 1-én Budapesten, a Magyar Paedagogiai Társaságban *Pestalozzi's Religion* címmel előadást is tartott. Schönebaum ugyanattól az esztendőtol kezdve 4 kötetre tervezett önálló monografikus munkájával is bekapcsolódott a legújabb Pestalozzi-irodalomba. Az 1927-ben megjelent I. kötet *Az ifjú Pestalozzi* címmel a svájci pedagógust és fejlődését születésétől kezdve 1782-ig kíséri a legteljesebb forrástanulmány alapján. Négy évre rá, 1931-ben megjelent a II. kötet *Pestalozzi küzdelmei (Pestalozzi — Kampf und Klärung)* címmel. Ez tárgyalja voltaképeni előkészületeit élete nagy munkájára, aránylag rövid időszakon át, 1782-től 1797-ig. A nagy mű egyelőre nincsen befejezve, a befejező IV. kötet, *Pestalozzi halála és jelentősége az utókorban* címmel néhány év múlva következik csak, de most előttünk van, az 1937-ben megjelent III. kötet, mely a nagy nevelő életének harmadik szakaszát rajzolja az előző kötetekből ismert, kiforrott tudományos módszerrel.* E kötet, mely még rövidebb időszakot, pusztán 6 évet, ölel föl Pestalozzi életéből, mégis a nagy pedagógus munkásságának javát, legjelentékenyebb részét ismerteti s már címével megjelöli a feldolgozott anyagnak Pestalozzi működésének ismeretére nézve központi jellegét. Erre a kötetre mint a Pestalozzi-irodalomnak eddig, tárgyánál és feldolgozása módjánál fogva egyaránt, természetesen legértékesebb termékére óhajtjuk ezúttal olvasóink figyelmét főlhívni.

A terjedelmes kötet történettudományos módon Pestalozzi életének azokat az éveit tárgyalja, melyekben módszerét végleg kialakította. *Munkája és törekvései (Arbeit und Mühen), Segéd-eszközei és sikerei (Hilfe und Erfolg)* és *Gondolatai és alkotásai (Denken und Gestalten)* címmel három nagy fejezetben tekinti át, Pestalozzi műveinek kritikai kiadása fonálán, az 1797-től 1809-ig terjedő korszakot, s a nagy svájcit az önismeretnek sok éven át tartó gyötrődései közepette tevékenysége tetőpontján mutatja be.

A *Munkája és törekvései* c. fejezet a megfelelő életrajzi vázlat után Pestalozzi e korszakbeli politikai, kulturfilozófiai és módszertani iratainak irodalomtörténeti tárgyalását tartalmazza. Megismerjük terveit és alkotásait. Mint költő és író, mint a stansi, majd a burgdorfi, buchseei és iferteni intézetek módszeres vezetője jelenik meg előttünk. Elég változatos az élete s ebből a mozgalmas időszakból egyetlen olyan esemény sem marad említetlenül, melynek valamilyen, bárminő kis jelentősége van. Pedig Schönebaum szem-melláthatólag rövidsége és tömörsége törekedett e fejezetben. Abban van épen újszerűsége e legfrissebb Pestalozzi-monografiának,

* *Herbert Schönebaum: Pestalozzi — Kennen, Können, Wollen. 1797—1809.* (Langensalza, 1937. Julius Beltz XII+533 l.)

hogy nem a külső események adatai, hanem a szellemtörténeti szempontok, Pestalozzi belső fejlődésének forrásai azok, amik a szerzőt érdeklik, amikre több teret szentel és nagyobb gondot fordít.

A kötet második fejezete (*Segédesszközök és sikerek*) tárgyi sorrendben kimerítően szól arról a sok, részben jelentékeny, részben jelentéktelen emberről, barátairól, jötevőiről, munkatársairól, tanítójelöltekről és tanítványokról, sőt vetélytársakról is, akik az ő szerető szívének útját életének egy-egy pillanatában keresztelték. Több mint 400 személynek nevét és Pestalozzihoz való vonatkozásait ismerjük meg e szakaszban. Svájcban való érvényesüléséről, Németországban és a külföld egyéb országaiban elért hírnevéről van szó. Nagyon érdekes és vonzó feladat utánajárni azoknak az érintkezéseknek és kapcsolatoknak, melyek az 1770 és 1830 közti, mozgalmakban és alkotásokban bővelkedő időszak folyamán e kor szellemileg kimagasló férfiai közt létrejöttek. Pedig e korszak Európában mindenütt, hazánkban is, de különösen Németországban gazdag volt a szellemi élet jelenségeiben. Nyilvánvaló, hogy e mozgalmak nemcsak irodalmiak és művészetiek, nemcsak bölcséletiek voltak, hanem a legnagyobb mértékben általános művelődési és nevelési természetűek. Pestalozzi csaknem minden jelesebb kortársának, filozófusnak és költőnek, történetírónak és filológusnak, államférfiúnak és jogásznak bizonyos fokig pedagógiai érdeklődési köre és jelentősége is van. Csak Goethére és Schillerre, Humboldtra és Fichtére, Herderre és Arndtra, Salzmannra és Lavaterre, Wielandra és a Schlegel testvérekre, Jean Paulra és Herbartra és sok másra kell gondolnunk, hogy igazolva lássuk a kor nagyszerű kultúrpolitikai és kultúrpedagógiai beállítottságát.

A Schönebaum könyvében megemlítettek közül próbaképen Pestalozzinak csak egy-két németországi kortársához való viszonyát kívánjuk itt szemügyre venni. A filantropizmus a felvilágosodáskorának különösen jelentékeny pedagógiai irányzata volt. Ennek képviselőivel szemben Pestalozzi határozottan mint vetélytárs lépett föl. Közülök *Chr. H. Wolke*, a dessauai Philanthropinum tanára gyilkos kritikával illette ugyan Pestalozzit, de ezzel sokakat el is idegenített önmagától. Viszont *Salzmannak* és *Trappnak* köre igazságos volt Pestalozzi iránt. Schönebaum könyve erről a szellemi versengésről bőven szól. *Herbartnak* melegen érdeklődő magatartását és *A. H. Niemeyernek* Pestalozzi szellemében való halálai pedagógiai kísérleteit is részletesen ismerteti és méltányolja.

Érdekesek a kitűnő svájci pedagógusnak kapcsolatai a nagy német klasszikusok körével. Néhány műve, többek között az a módszertani könyv, melynek címe: *Wie Gertrud ihre Kinder lehrt*, Heinrich Gessnernek (a Kazinczy révén a mi irodalmunkban is ismert idillköltő fiának) kiadásában jelent meg. Ez a könyvkiadó *Wieland* egyik leányának volt a férje. Wieland egyik alkalommal

leánya látogatására több hónapon át Svájcban tartózkodott s ott megismerkedett Pestalozzival, megszerette, nagybecsülte s följajánlotta neki közleményei számára saját folyóiratát, a *Neuer Teutscher Merkur*-t. Ebből a folyóiratból értesült Herder is Pestalozzi működéséről. Annál inkább érdeklődött iránta, mert őt is, úgy, mint Pestalozzit, különös kedvvel foglalkoztatta az emberi műveltség eszméje és a nyelv kérdése.

Pestalozzinak *Goethéhez* való viszonyára vonatkozólag is érdekes dolgokat derítenek ki Schönebaum kutatásai. Goethe maga nyilatkozott egy ízben arról Schachthoz intézett levelében, hogy Pestalozzit »személyesen« ismeri. Föltehető tehát, hogy Goethének harmadik svájci utazása alkalmával, 1797-ben találkozott egymással e két kiváló férfiú. Goethének Pestalozziról még egy nyilatkozatát közli Schönebaum, mely — mint számos más futólagosan odavetett megjegyzése — rendkívül jellemző magára a nagy költőre nézve is. Ilyen mellékesnek látszó, jelentéktelen adatok gyakran jobban megvilágítják egy-egy kiváló személyiség szellemének mélységét, mint nagy munkái vagy alkotásai. Az eset a következő. Tudnivaló, minő szerepe van a *négyzetnek* Pestalozzi módszertanában, a »szemlélet ábécéjében«. Mikor az írás tanításának »csalhatatlan alapelveit« kutatja, rábukkan a négyzetre s azon fáradozik, hogy az írást a rajzolásra vezesse vissza. Nagy szerepe van a négyzetnek az alaktanban és a törtekkel való számolásban is. Hogy milyen nagyra tartotta ezt az ötletét, arról az az önérzetes nyilatkozata tanúskodik, melyet egyszer — saját valódi érdemét és nagyságát félreismerve — így kockáztatott meg: »Ha van az életemnek valami érdeme, csak az, hogy a négyzetet minden szemlélet alapelemévé avattam, ami eddig hiányzott a nép lelki világából.« Theobald Ziegler, strassburgi egyetemi tanár a pedagógia történetéről írt művében azt mondja Pestalozzinak erről a nyilatkozatáról, hogy »vörös posztóként kellett hatnia Goethének«. Valóban Goethének tárgyilagos gondolkodása evvel a formalizmussal szemben némileg éles megjegyzésben robbant ki: »Hogy a rózsát meg tudjuk különböztetni a szegfűtől, ez a szemlélet ábécéje, nem pedig a titokzatos háromszög vagy négyszög!« Ime, milyen éles világosságot vet e két egymással szembeállított nyilatkozat a két nagy egyéniség lelki alkatának természetére.

Hasonlóképen érdekes mozzanatok merülnek föl Pestalozzinak *Herderhez* való viszonyában. Nem kell csodálkozni azon, hogy az 1798 és 1803 közt eltelt években nincsenek közvetlen értesülések a két kiváló férfiú kapcsolatáról. Pestalozzi — úgymond Schönebaum — politikailag is, pedagógiailag is annyira el volt foglalva, hogy csak ritkán maradt némi ideje arra, hogy szorgalmasabban élhessen történetfilozófiai elmélkedéseinek, melyekre Herder művei sarkalták. Bizonyos, hogy Herder — mint már említettük — a *Neuer Teutscher Merkur*ban megjelent értesítésből tudomást szer-

zett Pestalozzi személyének és működésének sorsáról. Egy nem igazolható följegyzés, helyesebben hagyomány szerint Pestalozzi ezidőben vitában állott Herderrel a nyelv problémájáról. Schönebaum a legalaposabb kutatással sem tudott e hagyomány forrására rábukkanni. De hogy Pestalozzi Herdernek működését és különösen történetfilozófiai műveit nagyrabecsülte, ha nem volt is talán még sejtelve sem hatásának mértékéről, az egyik burgdorfi munkatársával, Toblerrel való beszélgetéséből kiviláglik. Viszont ugyanennek a munkatársának egy másik följegyzéséből tudjuk, hogy Herder elég behatóan foglalkozott Pestalozzi eszméivel, mert egy barátjához intézett állítólagos, ránk nem maradt levelében így nyilatkozott: »Pestalozzi módszerével és nevelési elveivel az egész emberiség lelkivilágában nagy forradalmat fog előidézni.«

Schönebaum Pestalozzi-adalékai közül elég érdekes az is, melyben a másik nagy német költőklasszikussal, *Schillerrel* való kapcsolatait próbálja megállapítani. Kimutatni személyes érintkezésüket nem lehet, mondja monografiánk szerzője. Pestalozzi azonban műveiben bőven élt Schillerből vett idézetekkel, egy kissé mindig megváltoztatva az eredeti szöveget, még akkor is, ha vers volt. Pestalozzi az ilyen dolgokban nem volt túlságosan pontos vagy aggodalmaskodó. Schiller házában 1802 és 1803 táján bizonyára sokszor emlegethették a svájci pedagógus nevét, mert Schimmelmann grófnőnek Schiller feleségéhez intézett leveleiből tudjuk, hogy a két művelt asszony igen sokat foglalkozott Pestalozzival és eszméivel. Természetesen kérdéses azonban, hogy Schiller maga is részt vett-e a Pestalozziért való lelkesedésben.

Nem kerülheti el persze a magyar olvasó figyelmét, sőt meglepéssel láthatja, mint iparkodik a tőlünk már fönnt megemlékezett bemutatott Schönebaum Pestalozzi magyar vonatkozásait és érintkezéseit földérinteni. Elég részletesen számol be a nemes emlékü magyar grófnőnek, *Brunszwik Teréznek*, Beethoven halhatatlan szerelmesének és nővérének, Deym Jozefin grófnőnek hat hétig tartó iferteni látogatásáról. Schönebaum könyvének egyik külön kis fejezete látható kedvvel foglalkozik evvel az epizóddal, vizsgálja e látogatásnak következményeit Pestalozzi eszméinek bécsi sorsára nézve, s ha nem tud is e tekintetben nagy eredményekről beszámolni, e részletkérdés kifejtésének befejezésül megállapítja, hogy a két grófnő látogatásának természetszerűleg általában nagy hatása volt, ha nem is a módszer sorsára, de legalább is Pestalozzinak és főképen Brunszwik Teréznek lelkiületére.

Íme ízelítőül néhány érdekesebb részlet vagy újabb adalék monografiánknak idevágó rendkívül gazdag anyagából:

Szerzőnk Pestalozziról szóló új kötetének harmadik nagy fejezete (*Gondolatai és alkotásai*) kiküszöböli a kérdések sorából Pestalozzi politikai-szociális gondolatait, azonban szerves össze-

függésben bemutatja antropológiai, történetfilozófiai és pedagógiai gondolkodásának időbeli fejlődését, azonkívül megismertet mód-szerével és vallási világával. Mindezek tárgyalása közben fölmerül a kérdés, hogy a könyv második főfejezetében ismertetett személyi kapcsolatok és érintkezések mellett milyen mértékben illeszkedik bele a pedagógiai gondolkodásnak nagy svájci mestere a szellemi környezetbe, melyben élt. Schönebaum vizsgálódásainak eredménye az, hogy Pestalozzi gondolkodása minden külső jel és látszat ellenére teljesen független az egykorú német filozófia alkotásaitól. Ebben a megállapításban a szerző teljesen újszerűt nyújt olvasóinak. Jó e tételéhez ragaszkodnia, mert Pestalozzi életművének megvilágításában legtöbb régibb életírója s egyéniségének kutatója megkísérelte, vagy legalább is arra törekedett, hogy gondolatvilágát előre kijelölt keretbe, a korabeli filozófia világnézeti korlátai közé, valóságos Prokrustes-ágyba szorítsa bele, és szinte szem elől tévesztette magát Pestalozzit, vagyis az ő szavát és hangját. Schönebaum szerint, ha Pestalozzi föltámadna, maga sem értené meg legtöbb magyarázóját és értelmezőjét. Ebben a megjegyzésben, minden jóhiszeműsége és tudományos igazságra törekvése mellett is, mindenesetre egyrészt kemény bírálólat foglaltatik az eddigi Pestalozzi-irodalom megbízhatóságával és értékével szemben, másrészt erős önbizalom arra nézve, hogy monografiánk szerzője, mint a Pestalozzi-tárgykört új szempontok szerint földolgozó történetíró, megállapításaival és értékelésével nem csalódott.

Annyi bizonyos, hogy a forrás, melyből ez a legújabb Pestalozzi monografia fakad, a legbiztosabb partok között, a tárgyszeretet és az odaadó, szorgalmas anyaggyűjtés biztosítékai mellett ontja bő vizét. Bárhol nyissuk ki a könyvet, minden részében érdekfeszítő s a Pestalozzi-irodalom legjobb ismerőjére nézve is új dolgokat tartalmaz. A valóban gazdag Pestalozzi-irodalomban, melynek bibliografiáját *A. Israel* 1903—1904-ben a *Monumenta Germaniae Paedagogicának* három kötetében összegyűjtötte, és az azóta keletkezett újabb irodalomban sincs egyetlen történettudományos feldolgozás, mely a svájci pedagógus alakját minden oldalról úgy megvilágítaná s oly közel hozná az olvasóhoz, mint Schönebaum műve. Ezt a monografia eddig megjelent három kötete közül főleg erről a harmadikról lehet megállapítani és határozottan kimondani, mert ebben van feldolgozva Pestalozzi működésének legjelentősebb korszaka és a kortársaival való kapcsolatoknak egész teljessége. A kedvező ítéletet, melyet a mű tudományos és irodalmi értékére nézve így megalkotunk, aligha fogja már megváltoztatni, sőt valószínűleg erősíteni fogja a monografiának Pestalozzi pályájának végét e címmel *Pestalozzi—Ernte und Ausklang 1810—1827* feldolgozó negyedik, vagyis zárókötetete. Ezen a tudós szerző jelenleg dolgozik s tudomásunk szerint még ez év folyamán meg is fog jelenni.

A termelésben oly gazdag legújabb Pestalozzi-irodalom méltó koronájául fogjuk tekinthetni, ha a nagy pedagógus műveinek szintén befejezéséhez közeledő teljes kritikai kiadása mellett teljesen készen fog állani az életét és működését mintaszerűen bemutató egységes nagy neveléstörténeti monografia is. Valljuk meg, hogy ma a történetírás fejlettebb korszakában valóban szükség volt már erre a műre, s nélküle hiányosnak tartanók a Pestalozzi-kultusz reneszánszát. Úgy véljük, Schönebaum monografiájának kötetei, minthogy közvetlenül újonnan föltárt forrásokból és hatalmas anyagban való teljes jártasság alapján most először láttatják meg az utókorral a történetileg helyesen jellemzett Pestalozzit, valóban nélkülözhetetlen alapja lesznek minden további magyarázatnak és értelmezésnek, s hivatva lesznek a nagy svájci pedagógusnak működését minden történetnélküli szubjektivitáson és elavult historizmuson túl a jelennek tisztán népi felfogásából kiindulva értékelni.

Gyulai Ágost.

IRODALOM.

Fináczy Ernő: Elméleti pedagógia. Egyetemi előadásai kéziratából sajtó alá rendezték tanítványai, *Nagy J. Béla* és *Prohászka Lajos*. Budapest, 1937. Kiadta a Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. 137 lap.

Az író halála után kiadott postumus könyvek megjelenésének kétféle indítóoka lehet: vagy pusztán az elhunyt író iránti családi, esetleg társadalmi kegyelet, vagy a mű kiválósága, mely kötelezővé teszi az utókorra nézve, hogy az írói hagyaték sokáig rejtve ne maradjon. Szerencsés dolog az, ha e két indítók találkozik s együtt ad erőt és lendületet a kiadók törekvésének. A magyar pedagógiai tudomány néhány évvel ezelőtt elhunyt jelesének, Fináczy Ernőnek új könyvével evvel az esettel állunk szemben, ami annál jelentősebb, mert nem széles körök érdeklődésére számottartó szépírónak, hanem tudósnek művéről van szó, amely csupán a tudomány híveinek ritkább soraiból toborzódó közönségnél számíthat méltányolásra és szakbeli elismerésre.

Annál is inkább érdekes kiadvány az előttünk levő szép könyv, mert Fináczy Ernő életében mindvégig kizárólag mint a nevelés történetírója élt a kortársak tudatában. Kisebb dolgozatainak egy-két gyűjteményén kívül, melyekben főképp kultúrpedagógiai tárgyokról, néha elvéve egy-egy elméleti nevelésügyi kérdéstről is szólt, csupán halála után postumus művek gyanánt jelennek meg szorosan vett neveléstani elméleti munkái, s csupán halála után, 1935-ben és 1937-ben mutatkozik meg ezekben szélesebbkörű közönség előtt, mint a *didaktikának* és az *elméleti pedagógiának* is magyar klasszikusa. A Magyar Paedagogiai Társaság néhai tudós elnökének ebben a halált is túlélő önmegtartóztatásában a lényét jellemző finom tapintatnak és szerénység-